

9. Цырдя Т.Н. *Биоэтизация социума и адаптация биоэтики – ключевые понятия в экспликации природы социальной биоэтики* // *Етичні проблеми профілактичної медицини: вплив довкілля, харчування та умов праці на здоров'я населення / Матеріали VI Міжнародного симпозіуму з біоетики. 11-12 жовтня 2012 р. - Київ: «Арктур-А», 2012. - С.71-73.*

10. Запорожан В.Н. *Нооэтика и этический кодекс современности* // *Съгодня и биоетика. Київ: ВД «Авіцена», 2011. – 400 с.*

TEHNICA, CULTURA, POLITICA ÎN RAPORTUL LOR INTERDETERMINATIV

Vasile Țapoc dr. hab.,
prof. univ., USM

Relatarea o încep cu axioma asumată și de alții, nu prea mulți, că lumea în care trăim, inclusiv cea a ideilor și valorilor, ne este lăsată moștenire de predecesori. Cu toate acestea nu puțini sunt nici cei ce cred cu aroganță că lumea începe, ba chiar și sfârșește cu ei. Altfel spus că nu dădorează nimic predecesorilor, nici măcar o recunoștință simbolică, și că nu poartă nici o responsabilitate pentru gestionarea moștenirii survenite. Această atitudine e calificată, pe bună dreptate, de colegul de generație și prietenul meu, doctorul habilitat, profesorul universitar Teodor Țirdea, drept *buricism*. Ader la cei ce consideră că toate elementele culturii: ideile, idealurile ca și știința, religia, arta, filosofia, tehnica ș.a. sunt produse complexe, individuale și colective, naturale și artificiale. Cu referire la idei am menționat, cu alte ocazii, că L. Blaga afirma despre valoarea maximă a unei idei și despre misiunea cercetătorului de a nu rata și de a-i găsi locul și momentul de a o actualiza, iar P. Feyerabend susținea că nici o idee din trecut, oricât de modestă n-ar fi ea, conține un potențial încă nerealizat. Și mai categoric rămâne afirmația, cu importanță valoare euristică a scriitorului francez Maurice Barres (1862-1923), lansată în opera *Omnia liber* (1904): „Nu există idei personale; chiar și cele mai rare idei, chiar și cele mai abstracte judecăți, sofisme, cele mai infatuate metafizici sunt niște moduri generale de a simți și apar în chip necesar la toate ființele aceluiasi organism, asaltate de aceleasi imagini. Rațiunea noastră, această regină înlănțuită, ne obligă să ne potrivim pașii cu cei ai predecesorilor noștri” [1.p.13]. De fapt autorul în cercetările sale străbate calea, trecând mai multe etape, de la *Cutul sinelui* (1888) până la descoperirea „eului

social” – națiunea. Afirmăția paradoxală că „individul nu este nimic, societatea este totul” vine în susținerea ideii din *Un om liber* (1889) că doar mediul cultural național prezintă condiția necesară realizării sinelui individual.

Cât privește ideile despre tehnică în relațiile ei cu contextul general al culturii filosoful german Ernst Cassirer (1874-1945) în studiul *Formă și tehnică* (1930) susținea: „Dacă se caută o măsură pentru semnificația fiecăruia dintre domenii particulare ale culturii umane, luându-se drept criteriu *eficiența* reală a acestora, dacă se determină valoarea acestor domenii după *gradul prestației* lor nemijlocite, atunci nu mai încapă îndoială că, în virtutea *acestui* criteriu, tehnica deține primul loc în construcția culturii noastre contemporane”[2,p.133]. Cât privește semnificația termenului *tehnică*, după cum ne sugerează autorul, este una etimologică, adică genetică.

La general judecând izvoarele literare, adică textele parvenite de la grecii antici, termenul tehnică - *téchne*, în relatarea lui Francis E. Peters (n. 1927), doctor în studii islamice, masterate în limbile clasice (latină și greacă) și licență în filosofie, are diverse semnificații la diferiți autori în dependență de concepțiile lor generale, filosofice și de domeniile de utilizare. Platon, ca și o parte din contemporanii săi folosesc termenul *techne* pentru a desemna „...orice iscusință în a face ceva...un fel de competență profesională în opoziție cu abilitatea instructivă (*physis*) sau ca simplu noroc (*tyche*)”[3, p.267]”. Cu referire la domeniile de activitate Platon va utiliza semnificații multiple: **meșteșug, iscusință, artă, știință aplicată**”[3, p.267]. Cât privește **arta** aceasta va fi divizată în dependență de funcții: **achizitivă, separativă** (inclusiv **cathartică** – de purificare – V.Ț.) și **productivă (poietike)**. Din **artele achizitive** sau „ de luare în stăpânire” fac parte: dobândirea de cunoștințe, ce pot fi la rândul lor, utilizate fie în scopuri **practice**, de exemplu, în meșteșugul constructorului de diverse obiecte fizice, fie în scopuri **teoretice** – (*theoria*) la Aristotel. Artele teoretice sunt împărțite în continuare de Platon în arte **directivă (epitaktike)**, de exemplu „arta conducerii statului” și **critice, analitice (logistike)** - constituite ulterior în **metodologia cercetării** în baza metodei dialectice, a disputei ce include **tehnică socratică** a întrebării și răspunsului, nucleu al metodei filosofiei și filosofării [3, p.268].

Artele practice la Platon se suprapun într-un fel cu **artele productive (poietike)**. „Produsele lor pot fi împărțite în produse ale meșteșugului divin (...produse ale naturii...) și produse ale meșteșugului omenesc... Primul produce obiecte naturale, ...elementele și corpurile mai complexe ce provin din acestea; cel de-al doilea, obiecte fabricate...”[3, p.268].

Din cele relatate apar câteva distincții în ceea ce privește interpretarea la greci a **tehnicii** ca **artă**, artă – creație divină și artă – creație umană. Cât privește divinul, inclusiv creația divină ea este cercetată în aspectul ei general, în religia creștină, de exemplu, de *Teologia creștină*. Ea îl studiază pe Dumnezeu și lucrurile divine în lumina *Revelației*. Și filosofia, ca abordare generală a lumii nu poate neglija fenomenele religioase, cercetându-le în limbajul ei specific – rațional: concepte, principii și ideile ce reiese din acestea. În acest aspect în cadrul filosofiei apare, de regulă, un domeniu specific – *Filosofia religiei*. Deosebirea principială în interpretarea lui Dumnezeu constă în interpretarea actelor acestuia. În *Teologie*, conform *Cărilor Sfinte* Dumnezeu creează lumea din nimic. În *Filosofie*, crearea lumii de către Dumnezeu, este interpretată într-un mod aparte. În ea se ține cont de principiile pe care aceasta își fondează viziunea asupra lumii. Unul din ele, decisiv în cazul dat, stabilit de Parmenide (sf. sec. 6 – înc. sec. 5 î.Hr.), susține că din nimic nu poate apărea nimic, iar ceea ce există nu poate dispărea fără urme. E cunoscut faptul, că acest principiu a fost confirmat mai târziu, în perioada modernă, de științele naturii prin legea conservării și transformării energiei și substanței.

La baza interpretării actului divin a creării lumii utilizăm viziunea filosofică a lui L. Blaga, formulată în prima parte a *Trilogiei cosmologice – Diferențialele divine*. În această lucrare el preia ideile neoplatonismului, în primul rând cele ale lui Plotin (204-270) și le desfășoară, îmbogățindu-le cu noi nuanțe. Astfel L. Blaga păstrează ideea conform căreia Dumnezeu creează lumea din preaplinul său prin emanație. **Marele Anonim**, nume blagian dat lui Dumnezeu în locul **Celui fără de Nume**, al lui Plotin, e izvorul neseecat al tuturor formelor creațiilor. Este **Forma formelor** (Aristotel), e **Sămînța potențelor** roditoare ale tuturor „sămînțelor”. Potențele din universul omului sunt lăsate în grija acestuia. Iată relatarea lui L. Blaga cu punctarea unor aspecte ale influenței neoplatonismului, inclusiv al fondatorului acestuia – Plotin, asupra filosofiei sale cu referire la creația divină și umană. El menționează aprobator: „Unitatea supremă, cea mai presus de categorii, emite după părerea lui Plotin, o copie ușor inferioară ei însăși: rațiunea (*nous, logos*), iar rațiunea emite o altă copie iarăși ușor inferioară ei însăși: sufletul lumii (Demiurg), care este făcătorul lumii potrivit unor idei, la rândul lor și ele copii mai îndepărtate ale rațiunii divine” [4, p.71]. În continuare autorul explică felul cum se petrec în realitate lucrurile, susținând că acestea ar lua naștere „potrivit principiului proiectelor încapsulate, și ar avea aspectul unei cascade printr-un canal de similitudini. „Decadența” ar fi inerentă ipostazelor, adică un proces normal, fiindcă în cele din urmă orice emanație ar fi *fatalmente* inferioară sursei” [5, p. 72]. Această decadență a formelor, create de divinitate, e un element

acceptat de divinitate ca unică și necesară condiție a creării lumii. L. Blaga explică: „Actele creatoare ale Marelui Anonim nu sunt nici acte creatoare din nimic, nici acte aplicate asupra unui material. Actele Marelui Anonim se numesc mai mult impropriu „*acte creatoare*”, căci ele sunt în esență acte *reproductive*. Dar nici un act reproductiv al Marelui Anonim nu se declară, așa cum ar putea, adică nici un act al său nu e generator răspicat al unui „tot divin”. Marele Anonim intervine față de posibilitățile sale reproductive globale cu acte de anulare preventivă de maximă extensiune: numai așa Marele Anonim poate salva centralismul existenței. „Creaturile” *directe* ale Marelui Anonim nu sunt, cu alte cuvinte, rezultatul unei voințe creatoare propriu-zise, care ar purcede să realizeze din nimic „substanțe” și „forme”; creaturile *directe* reprezintă efectul unor acte „reproductive” ale Divinității, *rămase nesuspendate de voința sa*. Voința Marelui Anonim, ca efort, nu e îndreptată spre creație, ci are ca obiectiv tocmai prevenirea unei prea mari amplori generatoare. Voința divină nu este decât substratul unor foarte ample operații eliminatorii sau de sistematică *degradare* și *decimare* a „posibilităților”. Grijă de început a divinității nu este „creația”, ci *stăvilirea sau stingerea extremă a unui proces teogonic posibil*. Posibilitatea pozitivă admisă a actului creator al Marelui Anonim plus posibilitățile suspendate ar da împreună un „tot divin”. Ceea ce se îngăduie să fie „creat” și ceea ce este „oprit”, se întregește complementar: aceste două părți ar face împreună un Dumnezeu...” [4, p.69-70].

Omul, creatură a divinității, deși prezintă o ipostază degradată comparativ cu originea sa divină, imanent dispune de capacitatea creativă adecvată condiției umane. Și aceasta din cauza, susține L. Blaga, că „...coruperea ipostazelor nu e așa de gravă ca să fie fără îndreptare. După concepția neoplatonicienilor, menirea omului ar fi tocmai aceea de a urca din nou panta decadentei cosmice, până la reunire cu unitatea supremă, izbândă obținută uneori în așa-zisele stări de extaz” [4, p.72]. Cu toate acestea „creatorul” uman e un termen impropriu în sens strict. Creator e doar Marele Anonim, omul este blocat de *cezura transcendentă* și *frânele stilistice abisale* și ajutat de propria experiență generalizată în teorii și materializată în tehnică, ambele fiind de prisos Marelui Anonim – suficient sieși. Un alt factor salvator de creație umană este cultura ca tezaur și proces în întreaga sa complexitate și unitate organică. Ruperea și separarea unor elemente din întregul ei duce inevitabil atât la degradarea elementului cât și a „restului” culturii. Momentul e semnalat, cum am mai afirmat și cu alte ocazii, de filosoful ieșean Ștefan Afloroaei (n. 1952): „Filosofia s-a afirmat în lume exact acolo unde s-au afirmat și artele, științele, tehnica și religiozitatea unei comunități... Dacă una singură din aceste date ar dispărea, totul probabil ar fi pierdut” [5, p.40-41].

Poporul e făuritorul culturii, îndeosebi prin reprezentanții săi – intelectuali în special din sfera educației. De acțiunile sau inacțiunile lor depinde viitorul omenirii ce se mondializează și se democratizează. Ne-o demonstrează viața. Lumea de astăzi, după cum se observă clar, capitalismul în urma ascensiunii democrației în secolul al XX-lea s-a schimbat radical. O spun cercetătorii: dacă „în 1900, nici o țară din lume nu avea ceea ce numim astăzi democrație, adică o guvernare realizată în urma unor alegeri în care orice cetățean adult să poată vota, astăzi (2003 – V.Ț.), 119 țări, reprezentând 62% din toate țările lumii, au democrație” [6, p. 13]. Ceea ce e caracteristic capitalismului din țările dezvoltate din Europa și SUA nu este faptul că e informațional sau tehnologic și se globalizează, ci faptul că e democratic. Creșterea economică a îmbogățit sute de milioane de oameni din lumea industrială, ceea ce a transformat consumul, economiile și investițiile în fenomene de masă. Democratizarea a schimbat și fenomenul culturii devalorizând-o. Societatea industrial avansată trăiește din rezervele acumulate (dacă e vorba de țările occidentale) ale culturii. În capitalismul în care are valoare ceea ce se consumă de cei mai mulți, cultura înaltă se menține prin sacrificiul intelectualilor veritabili și mecenat. Democratizarea, pe lângă efectele pozitive incontestabile, a dus la democratizarea violenței, instinctelor biologice, înșelăciunii și trădărilor cu un singur scop – obținerea profitului. Totul se vinde, dacă sunt consumatori. Cât privește „ambalajul” el poate varia la nesfârșit. Un caz particular e reclama, ce ne vânează peste tot, în calitatea noastră de consumatori. Dar să-i dăm cuvântul profesorului universitar american Marshall McLuhan (1911-1980), expert în esența ascunsă a reclamelor, care în studiul *Mireasa mecanică* indică: „Oricine va avea răbdarea să studieze tehnicile reportajului fotografic din ziarele și revistele foarte răspândite (e vorba de SUA – V.Ț.) va distinge cu ușurință modelul dominant, alcătuit din sex și tehnologie. Jur-împrejurul acestei perechi apar de obicei fotografii sugerând viteza bezmetică și imagini cu mutilări, violență, moarte năprasnică” [7, p.41]. E cazul unei societăți grav bolnave, dependente de consum de bani, care menține această dependență de consum și...de bani. Nu e cazul moralei când e vorba de boală. Iar patologia sistemului social (educațional, politic, economic, cultural...) poate fi înlăturată, până la urmă, printr-un efort comun, care ar include: 1) recunoașterea bolii în urma criticii evaluative din partea intelectualilor veritabili: „săraci” la bani și „bogați” la minte – adică independenți, asumarea responsabilității de situația creată și implicarea personală în acțiunile curative și auto curative, prin formarea imunității spirituale la tehnologiile de manipulare.

Referințe bibliografice:

1. Maurice Barres, *Un om liber*, apud Michel Winock, *Secolul intelectualilor*. Tr. de Gheorghe Criță, Ed. Cartier, 2001, 650p.
2. Ernst Cassirer, *Formă și tehnică*. Tr. de Alexandru Boboc // *Revista de filozofie*, nr. 2, București, 2015, p.241-260.
3. Francis E. Peters, *Termenii filosofiei grecești*. Tr. de Dragan Stoianovici, - București: Ed. Humanitas, 1993, 325p.
4. Lucian Blaga, *Diferențialele divine* – în Lucian Blaga, *Trilogia cosmologică*. Opere. Vol.XI. – București: Ed. Minerva, 1988, p.51-193.
5. Ștefan Afloroaei, *Despre situația recentă a filosofiei românești* – în *Henmeneia*. Număr special, *Ideea europeană în filosofia românească* / Coordonator: Ștefan Afloroaei. – Iași: Ed. Fundației AXIS, 2006, p. 7-43.
6. Fareed Zakaria, *Viitorul libertății. Democrația neliberală în Statele Unite ale Americii și în lume*. Tr. de Doris Mironescu. – Iași: Ed. Polirom, 2009, 269p.
7. Marshall McLuhan, *Galaxia Gutenberg. Scrieri esențiale*. Ed. 3-a. Tr. de Mihai Moroiu. – București: Ed. Nemira, 2015, 647p.

DECONSTRUCȚIE ȘI RECONSTRUCȚIE ÎN FILOSOFIA LUI MARTIN HEIDEGGER

Braga Mihai, dr. conf. UTM

Martin Heidegger evidențiază în gândirea filosofică trei etape ale acesteia, gândirea ontică, adică gândirea obișnuită a vechilor greci, gândirea ontologică care este gândirea filosofică de la Platon și Aristotel până la Nietzsche (Nietzsche, fiind considerat de către Heidegger, primul dintre filosofii europeni, care înțelege de acum neajunsurile ontologiei și le critică) și etapa ontologiei fundamentale, creată de Heidegger, scopul cărei este deconstrucția ontologiei, adică a filosofiei de la Platon până la Nietzsche și crearea unei filosofii noi, cu alte cuvinte reconstruirea filosofiei, bazate pe alte fundamente ori principii, decât filosofia veche.

Pentru a clarifica, chiar de la început, discursul filosofic a lui Heidegger trebuie să spunem că acesta este împotriva conceptelor abstracte ale filosofiei care descriu esențele claselor de lucruri, care devin stăpâne pe gândirea europeană, și nu includ nici într-un fel atitudinea umană în conținutul său. Aceste abstracții au devenit un fel de regi, monarhi ai gândirii și domină atât activitatea mentală a europeanului, cât și cea practică, cu alte cuvinte, gândirea europeanului utilizează un șir de metodici, care nu includ în sine în formă immanentă omul, ci el devine un fel